

Отримано: 23 серпня 2025 р.

Прорецензовано: 03 вересня 2025 р.

Прийнято до друку: 11 вересня 2025 р.

email: vasylichuk_ip@duet.edu.ua

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0002-7872-2738>

email: izmaylova_nv@duet.edu.ua

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0002-9684-0279>DOI: [http://doi.org/10.25264/2311-5149-2025-38\(66\)-131-139](http://doi.org/10.25264/2311-5149-2025-38(66)-131-139)

Васильчук І. П., Ізмайлова Н. В. Фінансова стійкість українських підприємств в умовах зовнішніх шоків. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, вересень 2025. № 38(66). С. 131–139.

УДК: 336.64; 658.15

JEL-класифікація: G32, G01, E32, C23, L25

Васильчук Ірина Петрівна,*доктор економічних наук, професор кафедри фінансів і бухгалтерського обліку
Державного університету економіки і технологій***Ізмайлова Наталія Вадимівна,***кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і бухгалтерського обліку
Державного університету економіки і технологій*

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЗОВНІШНІХ ШОКІВ

У статті досліджено вплив зовнішніх шоків 2014 р., 2020 р. та 2022 р. на фінансову стійкість українських підприємств за показником фінансового левериджу. Проаналізовано відмінності за галузями та розміром підприємств. Використано методи порівняльного динамічного та кластерного аналізу. Визначено стійкі й вразливі сектори та сформульовано рекомендації щодо фінансових стратегій.

Ключові слова: фінансова стійкість, зовнішні шоки, фінансовий леверидж, галузеві відмінності, фінансова стратегія.

Iryna Vasylichuk,*Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance and Accounting,
State University of Economics and Technology***Nataliya Izmaylova,***PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Accounting,
State University of Economics and Technology*

FINANCIAL RESILIENCE OF UKRAINIAN ENTERPRISES UNDER EXTERNAL SHOCKS

This article investigates the impact of three major external shocks—the 2014 conflict, the 2020 COVID-19 pandemic, and the 2022 full-scale war—on the financial resilience of Ukrainian enterprises from 2013 to 2023. Using data from the State Statistics Service of Ukraine, the study employs comparative, cluster, and sectoral analysis to assess financial resilience, which is measured by the leverage ratio.

The findings confirm that all three shocks negatively affected financial stability, with significant sectoral and size-specific differences. Agriculture and mining showed relative adaptability, whereas manufacturing, trade, and construction were highly vulnerable. Large enterprises demonstrated greater stability due to better access to financial resources, while small enterprises were the most exposed to risks. The study also identifies a time lag of at least one year in enterprises' responses to shocks.

It is recommended that enterprises develop financial strategies that integrate national and international support mechanisms. Key recommendations include leveraging state guarantees, international financing, tax incentives, and grant programs to reduce capital costs and diversify financial sources. A sector-specific adaptation of these support instruments is advised to promote modernization, digitalization, and sustainable development.

Keywords: financial resilience; external shocks; financial leverage; sectoral differences; financial strategy.

Постановка проблеми. В останні роки, починаючи з фінансової кризи 2008–2009 рр., економіка України перманентно перебуває у ситуації підвищеного ризику та мінливості, які посилюються і прискорюються. Так, лише упродовж 2013–2025 рр. український бізнес перебував під впливом трьох масштабних зовнішніх шоків: військового конфлікту 2014 р., пандемії COVID-19 у 2020 р. та повномасштабного військового вторгнення росії у 2022 р., що й досі триває.

Під зовнішнім або макроекономічним «шоком» зазвичай розуміють одну або низку несприятливих подій («чорний лебідь» у влучному визначенні Насіба Талеба), які призводять до різкої зміни економічної

ситуації в країні або світі. Ці шоки мають різну природу, зокрема розрізняють геополітичні шоки, такі як війни, революції чи санкції, які призводять до змін у доступі до ресурсів; фінансові шоки, пов'язані із обвалом на фінансових ринках чи кризами у банківському секторі; шок від різкого падіння або зростання попиту на товари і послуги; пропозиційний шок, зумовлений зміною обсягів виробництва чи цін на ресурси, тощо. Від всіх цих несприятливих подій значно потерпають населення, економіка країни в цілому та бізнес зокрема. Це зумовлює різке зниження ВВП країни, зростання інфляції, безробіття, зміни на ринку праці тощо, а на рівні суб'єктів підприємництва це призводить до втрати ефективності, зниження фінансової стійкості та погіршення фінансового стану. Однак не всі галузі економіки та суб'єкти господарювання реагують однаково на такі виклики, тому важливо оцінити їх ступінь стійкості (опірності, англ. *resilience*) до криз, здатність адаптуватися, швидко відновлюватися та обирати правильну стратегію. У цьому контексті постає завдання оцінки впливу зовнішніх шоків на фінансову стійкість підприємств залежно від галузевої належності та розміру підприємств, що потребує застосування методів як кількісного, так і якісного аналізу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У класичній фаховій літературі фінансову стійкість традиційно розглядають як складову фінансового стану підприємства та його здатність виконувати свої фінансові зобов'язання як у короткостроковій, так і у довгостроковій перспективі, що визначається структурою джерел фінансування. Зазвичай, для оцінки рівня фінансової стійкості використовують насамперед показник фінансового левериджу, який характеризує ступінь боргового навантаження підприємства та пов'язаний з цим кредитний ризик.

Аналіз фахових публікацій показав, що сучасні вітчизняні наукові дослідження також базуються на розумінні фінансової стійкості як «оптимального співвідношення між власними та позиковими коштами» [1], здатності «підтримувати збалансовану структуру капіталу» [2]. На довгостроковому аспекті фінансової стійкості наголошують Н. П. Борецька, К. В. Міщенко, зазначаючи, що фінансова стійкість «забезпечує стабільну платоспроможність на перспективу» [3], а управління фінансовою стійкістю передбачає її забезпечення «у довгостроковій перспективі за рахунок високої частки власного капіталу в загальній сумі джерел фінансових ресурсів підприємства» [3; 4].

Дослідження показують, що фінансова стійкість підпадає під дію ризиків і залежить від численних факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, особливо таких підривинних як зовнішні «шоки». Зокрема науковці [5] у своїх публікаціях роблять висновки про зростання чутливості підприємств до ризиків у періоди суттєвої мінливості та «шоків», що вимагає перегляду корпоративних та функціональних стратегій. Щодо опису та класифікації шоків відома праця Valerie A. Ramey [6], у якій систематизовано типи макроекономічних шоків (монетарні, фінансові, технологічні) та проаналізовано, як вони поширюються в економіці.

Дослідженню ситуацій ризику та мінливості, що спричиняють несприятливі події і впливають на фінансові показники, присвячені численні праці і публікації представників вітчизняної академічної спільноти та експертного середовища, які вивчали різні аспекти і наслідки впливу різноманітних «шоків». Зокрема, у своїй статті М. М. Король та В. І. Дуран [7] акцентували увагу на оцінці наслідків впливу фінансових криз на такі макроекономічні показники як ВВП, зайнятість та зовнішня торгівля, особливо виділивши вплив війни на макроекономічні показники України. В свою чергу І. А. Лопашук, В. О. Лопашук, А. В. Іким [8] вивчали, як різні форми невизначеності впливають на ризики підприємств та які підходи слід використовувати, щоб зменшити негативні наслідки таких впливів. Автори наголошують, що ризик є прямим наслідком невизначеності та визначає якість управлінських рішень і бізнес-стратегії. В. В. Зимовець також аналізував вплив глобальних шоків на українські підприємства та зазначав, що «непередбачуваність наслідків і масштабів впливу глобального шоку створює суттєву невизначеність, а спроможність протидіяти йому залежить від своєчасної оцінки ризиків та створення резервів для підтримки життєздатності бізнесів в екстремальних умовах» [9].

Слід зазначити, що в вітчизняному академічному дискурсі дослідження наслідків впливу повномасштабної війни на фінансову стійкість підприємств починають набувати системного емпіричного висвітлення. Так, українські науковці [10; 11] доводять, що в умовах війни експортно орієнтовані підприємства з вищою часткою власного капіталу виявилися більш стійкими, а низка публікацій [12; 13] присвячена чинникам впливу на фінансову стійкість та ефективність діяльності аграрних підприємств в умовах війни. Однак все ще існує недостатня кількість публікацій, які оцінюють вплив зовнішніх шоків на фінансову стійкість підприємств в залежності від їх розміру та галузевої належності. Тому актуальним є підхід, який би поєднував фінансовий аналіз, макроекономічну оцінку шоків та галузеву специфіку з урахуванням українських реалій.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є емпірична оцінка впливу зовнішніх шоків на фінансову стійкість українських підприємств у розрізі галузевої належності і розміру підприємств з метою вироблення пропозицій для адаптації фінансової стратегії. Для досягнення мети було висунуто декілька дослідницьких питань:

Q1. Чи потерпає фінансова стійкість українських підприємств від впливу зовнішніх шоків і якою є реакція? Чи є часовий лаг у формуванні такої відповіді? Як це має бути враховано у формуванні фінансової стратегії?

Q2. Чи є різниця у реакції на зовнішні шоки фінансової стійкості підприємств залежно від галузі? Підприємства яких галузей є більш адаптивними до викликів?

Q3. Чи є різною реакція на зовнішні шоки для фінансової стійкості підприємств залежно від їх розміру?

Виклад основного матеріалу. Методологія нашого дослідження передбачає використання системного підходу, який дозволяє розглядати фінансову стійкість підприємств як складну адаптивну систему, чутливу до змін, та одночасно як динамічну властивість, яка змінюється з часом під впливом чинників зовнішнього та внутрішнього середовища.

Для отримання відповідей на поставлені питання було сформульовано такі гіпотези:

Q1: Гіпотеза H1: Несприятливі події, такі як зовнішні шоки (початок військових дій та окупація частини територій Сходу України у 2014 р., пандемія COVID-19 у 2020 р., повномасштабна війна у 2022 р.), спричиняють негативний вплив на фінансову стійкість українських підприємств.

Q2: Гіпотеза H2: Галузь (вид діяльності) впливає на фінансову стійкість підприємств та характер їх реакції (часовий лаг, рівень показника левериджу, його мінливість) на зовнішні шоки.

Q3: Гіпотеза H3: Великі підприємства демонструють менші коливання фінансового левериджу у відповідь на зовнішні шоки порівняно з малими та середніми. Малі підприємства мають вищу мінливість показника фінансового левериджу, що свідчить про нижчу фінансову стійкість.

Дослідження ґрунтується на використанні кількісних та якісних методів аналізу, що забезпечує цілісність оцінки впливу зовнішніх чинників на показники фінансової стійкості підприємств. Для оцінки зміни фінансової стійкості обрано показник фінансового левериджу, який розраховується як співвідношення позикового до власного капіталу. Показник характеризує боргове навантаження підприємства і є результатом фінансової діяльності згідно прийнятої фінансової стратегії. Для дослідження використано такі методи: порівняльного динамічного аналізу, який дозволяє вивчати зміни фінансових показників на певних часових інтервалах: до, під час та після події; кластерного аналізу, який дозволяє проводити порівняння на основі типологізації об'єктів дослідження та виявлення схожих/відмінних характеристик та патернів; методів якісного аналізу, що застосовуються у економічних дослідженнях. Основою емпіричного дослідження були статистичні дані Державної служби статистики України [14], зібрані за період 2013–2023 рр. як для сукупності підприємств за видами діяльності, так і в розрізі шести окремих галузей: сільського господарства, добувної промисловості, переробної промисловості, оптової та роздрібною торгівлі.

На першому етапі дослідження для отримання відповіді на питання *Q1* та перевірки гіпотез (*H1* та *H2*) було використано порівняльний аналіз показника фінансового левериджу в динаміці за 2013–2023 рр. для українських підприємств окремих видів діяльності (без поділу за розміром підприємств) (рис. 1).

Вивчення графіків дозволяє отримати позитивну відповідь на питання залежності фінансової стійкості українських підприємств від впливу зовнішніх шоків, однак характер реакції був різний. Так, окупація частини території України у 2014 р. спричинила негативну реакцію, що проявилася у високих показниках фінансового левериджу практично без часового лагу чи з невеликою затримкою у один рік (вирізняється часовий лаг у два роки для підприємств оптової торгівлі та будівельної галузі). У подальший період (до 2020 р.) відбулося відновлення економіки України та поживлення ділової активності після рецесії 2014–2015 рр., внаслідок чого спостерігається адаптація підприємств до поліпшення економічної ситуації.

Однак можемо бачити знову сплеск у зростанні рівня показника фінансового левериджу у 2017–2018 рр., але вже з інших причин: нарощення обсягів виробництва та реалізація інвестиційних проєктів потребувало більших фінансових ресурсів, що і спонукало підприємства збільшувати обсяги позикового фінансування. Різкий «сплеск» показника фінансового левериджу для підприємств оптової торгівлі у 2017 р. пояснюється позитивною ситуацією, зумовленою успішною діяльністю і переходом від від'ємного значення власного капіталу до його позитивного значення, хоча і при значних обсягах боргового капіталу. Крім того, на збільшення боргового навантаження у ці роки вплинули такі чинники: переоцінка FX-зобов'язань внаслідок ослаблення гривні, що зумовило збільшення формальної суми боргу навіть без нових позик; зростання активності банків щодо кредитування реального сектору; випуски корпоративних облігацій; залучення нових позик для перекредитування тощо. У подальші періоди спостерігається певна нормалізація рівня показника фінансового левериджу для підприємств та помірне залучення боргів, але з врахуванням особливостей галузі.

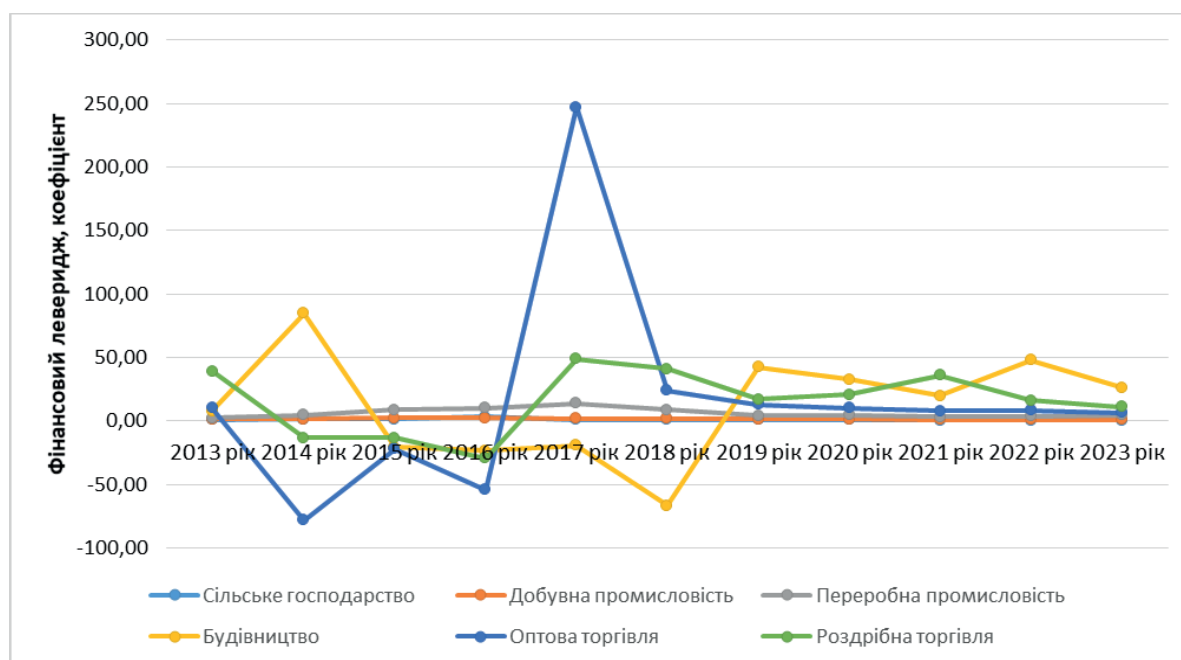

Рис. 1. Динаміка показника фінансового левериджу для українських підприємств окремих видів діяльності за 2013–2023 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними статистичних звітів [14].

Ще одним глобальним шоком стала пандемія COVID-19, яка призвела до локдаунів, розірвання ланцюгів постачання та порушення логістики, зростання цін на енергоносії. Реакцією бізнесу на таку загрозу було скорочення виробничих та інвестиційних програм і реструктуризація або погашення боргу в рамках державних програм підтримки (кредити «5–7–9») та інші подібні заходи. Реакція на цей виклик була практично миттєвою майже без часового лагу, оскільки зміни були відображені у балансах на кінець року.

Війна росії проти України, розпочата у 2022 р., призвела до небаченого економічного шоку: окупація територій, втрата активів та зупинки виробництва призвели до падіння ВВП на 29,1 %, обсяги експорту скоротилися на 35–30 %, було зруйновано енергетичну інфраструктуру, порушено логістику і тисячі працівників було мобілізовано, що призвело до втрати робочої сили [15]. Бізнес опинився на межі виживання, насамперед у зоні бойових дій, що відобразилося на показниках фінансового стану. Відповідно, підприємства намагалися уникати банкрутства і знижували боргове навантаження, хоча не всім галузям це вдалося. Вимушена нормалізація рівня показника фінансового левериджу проявилася з лагом у один рік, у 2023 р. (агросектор, торгівля). Починаючи з 2024 р., бізнес знову почав відновлюватися, хоча темпи були значно нижчими. Всі ці тенденції свідчать про високу гнучкість та адаптивність українських компаній до шоків та кризових умов.

В межах підтвердження чи спростування гіпотези *H2* досліджено залежність фінансової стійкості підприємств від галузі. Графік (рис. 2) дозволяє зробити попередній висновок про високі ризики втрати фінансової стійкості підприємствами оптової і роздрібною торгівлі та будівництва, про що свідчить висока мінливість показника фінансового левериджу. Найбільш стабільними та фінансово стійкими є підприємства сільського господарства та добувної промисловості, а от для переробних підприємств показник має помірну мінливість (рис. 2).

Більш детальний аналіз динаміки показників фінансової стійкості та адаптивності підприємств різних видів діяльності до зовнішніх шоків виявив наступні тренди.

1. Сільське господарство. У 2014 р. – одразу після окупації частини територій – показник левериджу у сільському господарстві виріс з 1,00 до 1,38, а наступного року – до 1,49, що свідчить про зростання залежності від позикового капіталу. Проте вже з 2016 р. відбулось стрімке скорочення боргового навантаження і зростання власного, і до 2021 р. показник упав до 0,69. Під впливом пандемії (із лагом у 1 рік) спостерігався найнижчий рівень – 0,69, що підтверджує ефективну адаптацію галузі. Війна 2022 р. спричинила незначне зростання левериджу (до 0,78 у 2022 р.), але у 2023 р. – нове зниження до 0,75. Сільськогосподарський бізнес зумів скористатися різними програмами державної та міжнародної підтримки задля забезпечення продовольчої безпеки. Це свідчить про відносно високу фінансову гнучкість та адаптивність сільського господарства.

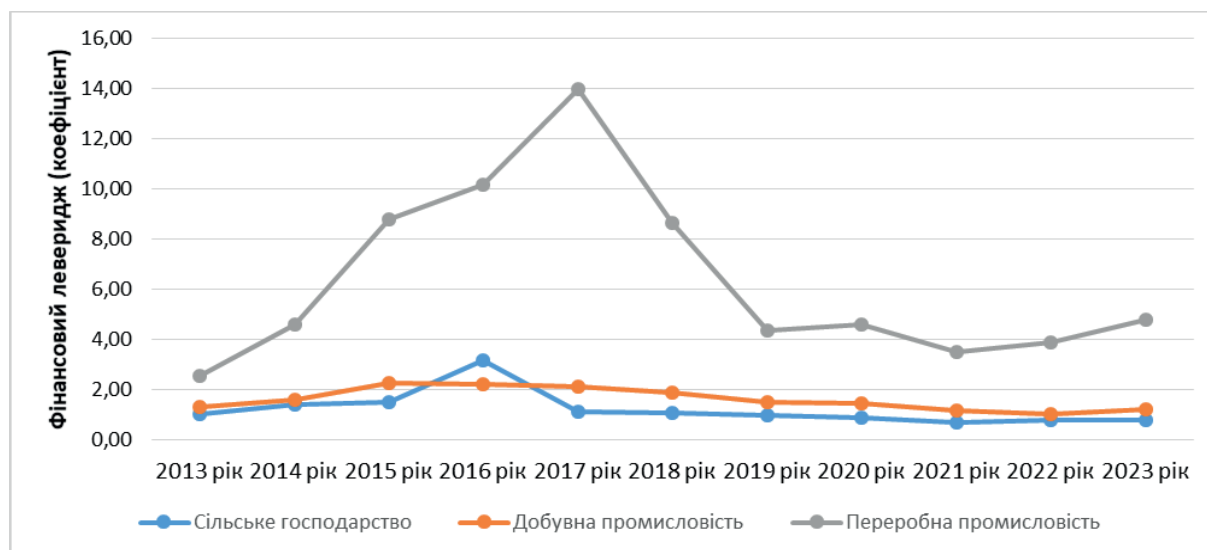

Рис. 2. Динаміка показника фінансового левериджу для українських підприємств добувної, переробної промисловості та сільського господарства за 2013–2023 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними статистичних звітів [14].

2. *Добувна промисловість.* Добувна галузь відреагувала на шок 2014 р. зростанням левериджу з 1,29 до 2,22 у 2015 р. Поступово показник знижувався, але навіть після пандемії COVID-19 у 2020 р. зниження було обмеженим – до 1,13 у 2021 р. Від початку війни з 2022 р. відбулося зниження рівня показника до 1,02, однак у 2023 р. відбулося його зростання до 1,22. Така динаміка свідчить про спробу реструктуризації боргів у кризові періоди, але з частковим поверненням до боргового фінансування після стабілізації. Підприємства добувної галузі є досить фінансово стійкими.

3. *Переробна промисловість.* Найбільш тривожна динаміка спостерігалась у переробній промисловості. У відповідь на шок 2014 р. відбулося стрімке зростання левериджу з 2,5 до 8,78 у 2015 р., і далі – до майже 14 у 2017 р. Хоча спостерігалось зниження до 4,34 у 2019 р., пандемія COVID-19 не призвела до значного зростання показника, але він залишався нестабільним (4,58 у 2020 р., 3,48 у 2021 р.). Війна 2022 р. зумовила підвищення рівня показника – до 4,77 у 2023 р. Це свідчить про вразливість галузі та високу залежність від кредитів.

4. *Будівництво.* Ця галузь демонструє екстремальну нестабільність. Після окупації 2014 р. леверидж різко піднявся з 8,1 до 84,7, однак у наступні роки спостерігається глибоке падіння до від'ємних значень (-23,3 у 2016 р., -66,4 у 2018 р.), що пов'язано з від'ємним значенням власного капіталу внаслідок збиткової діяльності. Після COVID-19 показник частково стабілізувався (19,8 у 2021 р.), але повномасштабна війна зумовила нове зростання – до 47,8 у 2022 р., з подальшим падінням до 26,2 у 2023 р. Це вказує на високий ризик та критичну нестійкість структури капіталу у будівельній сфері, що зумовлено особливостями фінансування будівельних проєктів.

5. *Оптова торгівля.* Не менш ризиковою та мінливою є торговельна діяльність, зокрема оптова. Галузь демонструвала аномальні коливання: з 10,2 у 2013 р. до -78,2 у 2014 р., потім до 247,4 у 2017 р. і знову зниження до 7,8 у 2021 р. Хоча після пандемії COVID-19 спостерігалось зменшення боргового навантаження, війна не спричинила різких змін: леверидж коливався у межах 6,5–8,2 у 2022–2023 рр. Можна вважати, що підприємства галузі пристосовувалися до ринку, зокрема було швидко проведено релокацію активів з регіонів, де ведуться бойові дії, також відбулося залучення позикових коштів в межах програм підтримки. Загалом галузь є ризикова, але досить гнучка та адаптивна.

6. *Роздрібна торгівля.* У 2013–2016 рр. показник фінансового левериджу мав різке зростання (з 39,2 до -29,3) внаслідок значних збитків, отриманих від окупації регіонів та втрати активів. Така ситуація призвела до від'ємного значення власного капіталу, що і вплинуло на показник левериджу. У наступний період відбулося швидке відновлення показника до 49,1 (і цей рівень є високим) у 2017 р. У наступні роки показник коливався в межах 16–40. Після пандемії відбулося нове підвищення рівня (36,2), але вже від початку було поступове зниження (до 11 у 2023 р.). Це свідчить про намагання підприємств знизити ризики задля скорочення боргового навантаження, високі процентні ставки за кредитами та різкого зниження

доступності фінансових ресурсів. Отже, роздрібна торгівля також є дуже ризикова та мінлива, але швидко адаптується до змін ринку та криз.

Таким чином знайдено підтвердження гіпотезі $H2$ і встановлено, що саме галузева належність підприємств визначає їх реакцію на шоки та ступінь фінансової стійкості та адаптивності.

Пошук відповіді на питання $Q3$ та підтвердження/спростування гіпотези $H3$ передбачав використання методів порівняльного динамічного та кластерного аналізу за ознакою розмірів підприємств: великі, середні, малі в межах галузі. Основні параметри описової статистики для сукупності підприємств (без поділу на галузь) представлені на рис. 3. Слід зазначити, що від'ємне значення показника фінансового левериджу не означає по факту найнижчий рівень боргу, навпаки, борг настільки великий, що «поглинає» весь власний капітал.

Аналіз встановив, що найнижчий показник середнього значення мають середні за розміром підприємства, в той час як малі підприємства мають найбільший рівень боргу насамперед в силу недоступності фінансування, в той час як великі підприємства мають доволі високий рівень показника, але з причин саме доступності до кредитних ресурсів і здатності витримати доволі високе боргове навантаження. Такий самий висновок можна зробити і для максимального та мінімального значення, які виявлені у малих та великих підприємств, а от середні були «середніми» за рівнем показника, який знаходився на рівні 1 або менше.

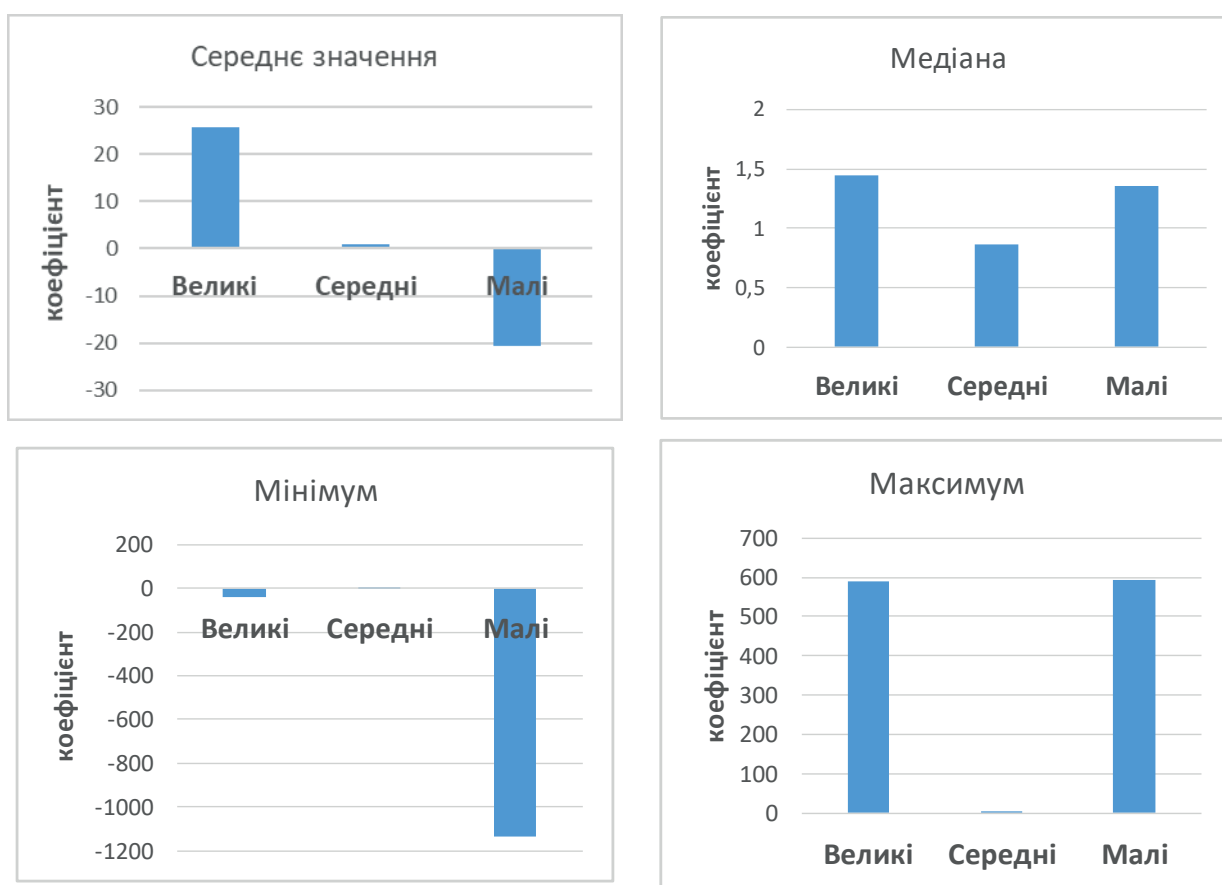

Рис. 3. Описова статистика показника фінансового левериджу сукупності підприємств за їх розмірами протягом 2013–2023 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними статистичних звітів [14].

Аналіз в розрізі видів діяльності та розміру підприємств дозволив зробити такі висновки:

о *Сільське господарство*. Великі підприємства мали зростання показника левериджу у 2014–2016 рр. до 1,44, в той час як малі підприємства на цей рік вже мали показник на рівні 6,18, що свідчить про їх неплатоспроможність. Тому великі підприємства є більш стабільними.

о *Добувна промисловість*. Малі підприємства мали системно негативні значення показника, в той час як великі підприємства були досить стабільними протягом всіх років дослідження з незначною мінливістю у динаміці.

о *Переробна промисловість*. Середні підприємства демонструють пікові значення у 2017 р. (14,95) з переходом у негативне значення у 2018 р. (-20,01) та високе значення у 2022 р. (10,94). Великі підприємства мали пікове значення показника левериджу у 2015 р. (15,5) з поступовим зниженням. Тобто знову великі підприємства демонструють стабільність, в той же час середні та малі підприємства мають високі коливання показника, а отже, є більш ризиковими.

о *Будівництво*. Показники для всіх підприємств незалежно від розміру були надто високими та надто мінливими, що свідчить надзвичайну чутливість до шоків.

о *Оптова та роздрібна торгівля*. Показники левериджу незалежно від розміру підприємств були дуже мінливими і аномально високими, хоча малі були більш вразливими. Це пояснюється постійною потребою підприємств у обігових коштах, які фінансуються переважно за рахунок позикових коштів, а під час кризи або шоків кредитні ресурси стають або недоступними, або надто дорогими.

Отже, можна зробити загальний висновок, що великі підприємства об'єктивно є більш готовими до шоківих подій і більш стійкими у кризу, в той час як малі підприємства балансують на грані виживання. І це є актуальним для всіх підприємств незалежно від галузі, хоча саме належність до більш ризикових галузей робить більш складною і ризиковою діяльність малих підприємств. Таким чином, маємо підтвердження гіпотези *H3*.

Висновки.

1. Встановлено, що на обраному часовому горизонті всі три шоки (2014 р., 2020 р., 2022 р.) здійснювали негативний вплив на фінансову стійкість вітчизняних підприємств незалежно від галузі та розміру, що було підтверджено реакцією показника фінансового левериджу.

2. З'ясовано, що реакція на шок мала виражений часовий лаг щонайменше у один рік, окремі галузі (будівництво, оптова торгівля) для адаптації під ринок потребували більшого часу.

3. Доведено, що переробна промисловість та будівництво демонструють найбільшу вразливість до зовнішніх стресів: різкі стрибки левериджу, часто в поєднанні зі збитковістю. Водночас сільське господарство та добувна промисловість показують відносну стійкість, з поступовим відновленням і ефективним управлінням боргом.

4. Підтверджено, що реакція на шоки та ступінь адаптивності залежить не тільки від галузі, але й від розміру підприємства. Так, великі підприємства були найстійкішими і демонстрували свою адаптивність через зменшення левериджу або його контрольовану стабільність. Малі підприємства очікувано були найбільш вразливими до стресів і демонстрували високі чи негативні значення показника фінансового левериджу та його мінливість навіть до аномальних значень. Середні підприємства мали деякі проблеми з адаптивністю, але загалом демонстрували високий ступінь адаптивності до шоків.

5. Запропоновано підприємствам будувати фінансові стратегії із врахуванням синергії державних і міжнародних механізмів підтримки, поєднувати кредитування, грантові ресурси та податкові стимули, орієнтуючись на модернізацію, цифровізацію та екологізацію виробництва навіть в умовах війни. Державні програми кредитування та гарантування створюють умови для зниження вартості позикового капіталу, тоді як податкові стимули формують базу для модернізації та інноваційного розвитку. Міжнародні фінансові організації забезпечують доступ до довгострокових кредитних ресурсів та інфраструктурних проєктів, а грантові та змішані програми дозволяють диверсифікувати фінансові джерела. Окреме значення мають інструменти кластеризації та індустріальних парків, що сприяють концентрації ресурсів, а також «зелені» фонди та кліматичні програми, орієнтовані на енергоефективність і декарбонізацію.

6. Рекомендовано для підприємств аграрного сектору здійснювати інтеграцію інструментів агрострахування та пільгового кредитування у фінансові стратегії, тоді як для добувної промисловості пріоритетом має стати інвестування у технології зниження вуглецевого сліду, що відкриває доступ до міжнародних фінансових ресурсів. Підприємствам переробної промисловості доцільно орієнтуватися на кластерні механізми та індустріальні парки, що дозволяє ефективно поєднувати державні стимули з міжнародними програмами фінансування.

7. Зроблено узагальнену рекомендацію, що адаптація фінансових стратегій підприємств повинна ґрунтуватися на принципі синергії внутрішніх ресурсів із зовнішніми механізмами підтримки, з урахуванням галузевої специфіки та довгострокових тенденцій сталого розвитку.

Література:

1. Тульчинська, С. О., Кириченко, С. О., Аларіки, С. Н. (2018). Фінансова стійкість як складова економічної ефективності підприємства. *Ефективна економіка*, 4.

Tulchynska, S. O., Kyrychenko, S. O., Alariki, S. N. (2018). Finansova stiiikist yak skladova ekonomichnoi efektyvnosti pidpriemstva [Financial stability as a component of economic efficiency of the enterprise]. *Efektivna ekonomika* [Effective economy], 4. [in Ukrainian].

2. Кравченко, М. О., Леонтовська, М. А. (2022). Підходи до оцінювання фінансової стійкості інноваційно-активних підприємств. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*, 24, 93–97. <https://doi.org/10.20535/2307-5651.24.2022.274831>.
- Kravchenko, M. O., Leontovska, M. A. (2022). Pidkhody do otsiniuvannya finansovoi stiikosti innovatsiino-aktyvnykh pidpriemstv [Approaches to assessing the financial stability of innovation-active enterprises]. *Ekonomichnyi visnyk NTUU «Kyivskiy politekhnichnyi instytut»* [Economic Bulletin of NTUU «Kyiv Polytechnic Institute»], 24, 93–97. <https://doi.org/10.20535/2307-5651.24.2022.274831>. [in Ukrainian].
3. Борецька, Н. П., Міщенко, К. В. (2016). Аналіз і прогнозування фінансової стійкості підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*, 20, 63–66.
- Boretska, N. P., Mishchenko, K. V. (2016). Analiz i prohnozuvannya finansovoi stiikosti pidpriemstva [Analysis and forecasting of the financial stability of the enterprise]. *Investytsii: praktyka ta dosvid* [Investments: practice and experience], 20, 63–66. [in Ukrainian].
4. Левкович, О. В., Калашнікова, Ю. М. (2021). Фінансова стійкість як передумова інноваційного розвитку підприємства. *Ефективна економіка*, 4. doi:10.32702/2307-2105-2021.4.76.
- Levkovich, O. V., Kalashnikova, Yu. M. (2021). Finansova stiikist yak peredumova innovatsiinoho rozvytku pidpriemstva [Financial stability as a prerequisite for innovative development of the enterprise]. *Efektivna ekonomika* [Effective economy], 4. doi:10.32702/2307-2105-2021.4.76. [in Ukrainian].
5. Santiago Carbó-Valverde, Francisco Rodríguez-Fernández, Gregory F. Udell (2016). Trade credit, the financial crisis, and SME access to finance. *Journal of Money, Credit and Banking*, 48(1), 113–143. <https://doi.org/10.1111/jmcb.12292>. [in English].
6. Ramey, V. A. (2016). Macroeconomic shocks and their propagation. NBER Working Paper 21978. doi:10.3386/w21978. [in English].
7. Король, М. М., Дуран, В. І. (2025). Макроекономічні наслідки впливу світових фінансових криз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 54, 64–71. <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2025-54-10>.
- Korol, M. M., Duran, V. I. (2025). Makroekonomichni naslidky vplyvu svitovykh finansovykh kryz [Macroeconomic consequences of the impact of global financial crises]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu* [Scientific Bulletin of Uzhhorod National University], 54, 64–71. <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2025-54-10>. [in Ukrainian].
8. Лопашчук, І. А., Лопашчук, В. О., Іким, А. В. (2025). Умови невизначеності як джерело ризиків у підприємницькій діяльності. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, 19. <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-19-03-01>.
- Lopashchuk, I. A., Lopashchuk, V. O., Ikym, A. V. (2025). Umovy nevyznachenosti yak dzherelo ryzykiv u pidpriemnytskii diialnosti [Conditions of uncertainty as a source of risks in entrepreneurial activity]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriya: ekonomika ta upravlinnia* [Problems of modern transformations. Series: Economics and Management], 19. <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-19-03-01>. [in Ukrainian].
9. Зимовець, В. В. (2025). Фінансова стійкість підприємств до глобальних шоків: теорія і практика. *Облік, контроль і оподаткування на шляху повоєнного відновлення України та досягнення цілей сталого розвитку: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 10–11 квітня 2025 р.)*, 42–45.
- Zymovets, V. V. (2025). Finansova stiikist pidpriemstv do hlobalnykh shokiv: teoriia i praktyka [Financial stability of enterprises to global shocks: theory and practice]. *Oblik, kontrol i opodatkuvannya na shliakhu povoiennoho vidnovlennia Ukrainy ta dosiahnennia tsilei staloho rozvytku: materialy X Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kyiv, 10–11 kvitnya 2025 r.)* [Accounting, control and taxation on the way of post-war recovery of Ukraine and achieving the goals of sustainable development: Proceedings of the 10th International Scientific and Practical Conference] (Kyiv, April 10–11, 2025), 42–45. [in Ukrainian].
10. Варналій, З. С., Бондаренко, С. (2023). Фінансова безпека підприємств України в умовах війни. *Вісник університету «Україна». Економічний вісник університету*, 56, 106–113.
- Varnalii, Z. S., Bondarenko, S. (2023). Finansova bezpeka pidpriemstv Ukrainy v umovakh viiny [Financial security of Ukrainian enterprises in wartime conditions]. *Visnyk universytetu «Ukraine». Ekonomichnyi visnyk universytetu* [Bulletin of the University «Ukraine». Economic Bulletin of the University], 56, 106–113. [in Ukrainian].
11. Степаненко, О., Канельська, А. (2024). Фінансова стійкість підприємств в період воєнного стану: ризики, загрози, шляхи їх подолання. *Підприємництво та інновації*, 33, 123–130. <https://doi.org/10.32782/2415-3583/33.21>.
- Stepanenko, O., Kanelska, A. (2024) Finansova stiikist pidpriemstv v period voiennoho stanu: ryzyky, zahrozy, shliakhy yikh podolannia [Financial stability of enterprises during martial law: risks, threats, ways to overcome them]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii* [Entrepreneurship and Innovation], 33, 123–130. <https://doi.org/10.32782/2415-3583/33.21>. [in Ukrainian].
12. Демиденко, Л., Наконечна, Ю. (2023). Фінансова стійкість аграрного сектору економіки України в умовах воєнного стану. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*, 1(1(222)), 48–55. <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2023/222-1/6>.
- Demydenko, L., Nakonechna, Yu. (2023). Finansova stiikist ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Financial stability of the agricultural sector of Ukraine's economy under martial law]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika* [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics], 1(1(222)), 48–55. <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2023/222-1/6>. [in Ukrainian].

13. Петришин, Н., Заєць, І., Мартинюк, Т., Оришин, Н. (2025). Фінансова стійкість українських агропідприємств: аналіз доходів, прибутковості та ринкової капіталізації. *Економіка. Фінанси, Право*, 2, 77–79. <https://doi.org/10.37634/efp.2025.2.17>.

Petryshyn, N., Zaiets, I., Martyniuk, T., Oryshchyn, N. (2025). Finansova stiikist ukrainskykh ahropidpriemstv: analiz dokhodiv, prybutkovosti ta rynkovoï kapitalizatsii [Financial stability of Ukrainian agricultural enterprises: analysis of income, profitability and market capitalization]. *Ekonomika. Finansy, Pravo* [Economy. Finance, Law], 2, 77–79. <https://doi.org/10.37634/efp.2025.2.17>. [in Ukrainian].

14. Державна служба статистики України (2025). <https://www.ukrstat.gov.ua/> (2025, серпень, 05).

Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine] (2025). <<https://www.ukrstat.gov.ua/>> (2025, August, 05). [in Ukrainian].

15. Національний банк України (2023). Звіт про фінансову стабільність, червень 2023. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H1.pdf?v=14 (2025, серпень, 10).

Natsionalnyi bank Ukrainy (2023). Zvit pro finansovu stabilnist, cherven 2023 [Financial stability report, June 2023]. <https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H1.pdf?v=14> (2025, August, 10). [in Ukrainian].